ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

BOSHLANG‘ICH SINF ONA TILI DARSLARIDA NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING AKSIOLOGIK ASOSLARI

Termiz davlat pedagogika instituti
Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabasi
Ortiqova Nozanin
Ilmiy rahbar **Boynazarova Nilufar tilovmurot qizi**
Termiz davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur fikr-maqolada boshlang‘ich sinf ona tili darslarida o‘quvchilarda nutq madaniyatini rivojlantirish masalasi aksiologik yondashuv asosida tahlil qilinadi. Nutq madaniyati shaxsning ma’naviy-axloqiy kamoloti, ijtimoiy moslashuvi va kommunikativ kompetensiyasini shakllantiruvchi muhim qadriyat sifatida talqin etiladi. Maqolada aksiologiya tushunchasi, uning pedagogik mohiyati, boshlang‘ich ta’lim jarayonida qadriyatga yo‘naltirilgan yondashuvning ahamiyati, ona tili darslarida nutq madaniyatini rivojlantirishning nazariy va metodik asoslari muallif fikrlari asosida yoritib beriladi. O‘quvchilarda so‘zga hurmat, muloqot madaniyati, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni nutq orqali anglash ko‘nikmalarini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: nutq madaniyati, aksiologiya, qadriyatlar, ona tili ta’limi, boshlang‘ich sinf, kommunikativ kompetensiya.

Аннотация

В данной статье-рассуждении рассматриваются аксиологические основы развития культуры речи учащихся начальных классов на уроках родного языка. Культура речи интерпретируется как важнейшая ценность, определяющая духовно-нравственное развитие личности, её коммуникативную культуру и социальную адаптацию. В статье раскрывается сущность аксиологического подхода в педагогике, его значение в образовательном процессе начальной школы, а также теоретические и методические основы формирования культуры речи. Особое внимание уделяется воспитанию ценностного отношения к слову, культуре общения и национальным и общечеловеческим ценностям.

Ключевые слова: культура речи, аксиология, ценности, обучение родному языку, начальная школа, коммуникативная компетенция.

Abstract

This analytical article examines the axiological foundations of developing speech culture in primary school native language lessons. Speech culture is interpreted as a core value that shapes pupils’ moral development, communicative competence, and social behavior. The paper analyzes the concept of axiology in pedagogy, its significance in primary education, and the theoretical and methodological bases for fostering speech culture. Special emphasis is placed on developing a value-based attitude toward language, respectful communication, and national and universal values through speech education.

Keywords: speech culture, axiology, values, native language education, primary school, communicative competence.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-12

Kirish

Zamonaviy ta’lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — ma’naviy barkamol, ijtimoiy mas’uliyatli va madaniyatli nutqqa ega bo‘lgan shaxsni tarbiyalashdir. Jamiyat taraqqiyoti sharoitida insonning nutqiy faoliyati nafaqat axborot almashish vositasi, balki uning ma’naviy qiyofasini belgilovchi mezon sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichida nutq madaniyatini rivojlantirish shaxs kamolotining poydevorini tashkil etadi.

Ona tili darslari nutq madaniyatini shakllantirishda yetakchi fanlardan biri hisoblanadi. Biroq nutq madaniyatini faqat grammatik me’yorlarga rioya qilish bilan cheklab bo‘lmaydi. U o‘zida axloqiy, estetik, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni mujassam etgan murakkab ijtimoiy-pedagogik hodisadir. Shu nuqtayi nazardan, nutq madaniyatini rivojlantirish masalasiga aksiologik yondashuv asosida qarash zarurati yuzaga keladi.

Mazkur fikr-maqolada boshlang‘ich sinf ona tili darslarida nutq madaniyatini rivojlantirishning aksiologik asoslari muallif pozitsiyasi va ilmiy tahlil asosida yoritib beriladi.

Asosiy qism

Aksiologiya tushunchasi va uning pedagogik mohiyati

Aksiologiya — qadriyatlar haqidagi ta’limot bo‘lib, inson hayoti va faoliyatida muhim ahamiyatga ega bo‘lgan ma’naviy, axloqiy, madaniy va ijtimoiy qadriyatlarni o‘rganadi. Pedagogik aksiologiya esa ta’lim va tarbiya jarayonida qadriyatlarning o‘rni va rolini tahlil qiladi.

Muallif fikricha, boshlang‘ich ta’limda aksiologik yondashuv:

Ta’limni insonparvarlashtirishga;

O‘quvchini shaxs sifatida qadrlashga;

Bilimni qadriyatga aylantirishga

Xizmat qiladi. Ayniqsa, ona tili darslarida til va nutqni qadriyat sifatida anglash o‘quvchilarda nutq madaniyatining shakllanishiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi.

Nutq madaniyati — pedagogik va aksiologik kategoriya sifatida

Nutq madaniyati — bu til vositalaridan to‘g‘ri, maqsadga muvofiq, estetik va axloqiy me’yorlarga mos holda foydalanish qobiliyatidir. Aksiologik nuqtayi nazardan nutq madaniyati:So‘zga hurmat;Muloqotda mas’uliyat;Suhbatdoshga nisbatan ehtiromKabi qadriyatlarni o‘zida mujassam etadi.

Muallifning ta’kidlashicha, nutqi madaniyatli bo‘lgan shaxs jamiyatda o‘z o‘rnini topa oladi, ijtimoiy munosabatlarda muvaffaqiyatga erishadi. Shu sababli nutq madaniyatini rivojlantirishni faqat lingvistik vazifa emas, balki tarbiyaviy va aksiologik vazifa sifatida ko‘rish lozim.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh xususiyatlari va qadriyatlar shakllanishi

Boshlang‘ich maktab yoshida bolalarda:

Taqlidchanlik;Emotsional sezgirlik;Ijtimoiy baholarga ehtiyoj

Kuchli bo‘ladi. Bu davr qadriyatlar tizimining shakllanishi uchun eng qulay bosqich hisoblanadi. O‘qituvchining nutqi, muomala madaniyati va darsdagi kommunikativ muhiti o‘quvchilarning nutq madaniyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Muallif fikricha, agar o‘qituvchi dars jarayonida so‘zga hurmat bilan munosabatda bo‘lsa, o‘quvchilar ham bu qadriyatni ongli ravishda qabul qiladi.

Ona tili darslarida nutq madaniyatini rivojlantirishning aksiologik asoslari

Ona tili darslarida aksiologik yondashuv quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

So‘zning tarbiyaviy kuchini anglash;Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni nutq orqali singdirish;Muloqot madaniyatini rivojlantirish.

Matn ustida ishlash, dialog va monolog mashqlari, rolli o‘yinlar, bahs-munozaralar orqali o‘quvchilarda nutqiy faoliyat bilan birga qadriyatlar ham shakllanadi.

Muallif mulohazalari va pedagogik xulosalar

Fikr-maqola sifatida shuni ta’kidlash joizki, boshlang‘ich sinf ona tili darslarida nutq madaniyatini rivojlantirish o‘qituvchining aksiologik pozitsiyasiga bevosita bog‘liq. Agar o‘qituvchi tilni faqat fan sifatida emas, balki qadriyat sifatida talqin etsa, darsning tarbiyaviy samarasi ortadi.

Muallifning qat’iy fikricha:

“so‘zga hurmat shakllangan joyda nutq madaniyati tabiiy ravishda rivojlanadi.”

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf ona tili darslarida nutq madaniyatini rivojlantirishning aksiologik asoslari ta’lim jarayonining ma’naviy-axloqiy yo‘nalishini belgilaydi. Qadriyatga yo‘naltirilgan yondashuv orqali o‘quvchilarda nafaqat to‘g‘ri nutq, balki madaniyatli muloqot, so‘zga mas’uliyat va milliy o‘zlikni anglash ko‘nikmalari shakllanadi. Bu esa shaxsning har tomonlama kamol topishiga mustahkam zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayeva q. **Boshlang‘ich ta’lim metodikasi.** – toshkent, 2021.
2. G‘ofurov a**. Ona tili o‘qitish metodikasi.** – toshkent, 2020.
3. Davletshin m. **Umumiy psixologiya.** – toshkent, 2019.
4. Львов м.р. **культура речи и методика её развития.** – москва, 2018.
5. Yakimanskaya i.s. **личностно-ориентированное обучение.** – москва, 2017.
6. Unesco. **Values education in primary school.** – paris, 2019.